

www.strik.rs

www.strik.rs

NASLOV ORIGINALA
Zuzana Brabcová
Stropy
Druhé město, Brno, 2012

UREDNIKA
Ljubica Pupezin

Objavljivanje ove
knjige pomogao je
program „Kreativna Evropa”
Evropske unije

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Objavljivanje ove publikacije pomoglo je
Ministarstvo kulture Republike Češke

MINISTERSTVO
KULTURY

© 2012 by the heirs of Zuzana Brabcová

© 2020, ŠTRIK, za srpski jezik

Sva prava zadržana. Nijedan deo ove knjige ne sme se umnožavati ni u kom obliku bez prethodne dozvole izdavača ili vlasnika izdavačkih prava.

ZUZANA BRAPCOVA

Tavanice

PREVELA S ČEŠKOG
Tihana Hamović

Beograd, 2020.

Sari

... nad prazninom tavanica, a u grudima santa leda
ivicom o ivicu škripi.

Ivan Diviš

Sada već znaš: neke stvarnosti godinama lelujaju gradom, zanose se na ovu ili onu stranu, a druge se silovito i trenutno priljubljuju uz malter, koru drveta ili kožu stranca, u jednoj sasvim određenoj tački. Danas već znaš, ali onda si mislila da se sve nepovratno stvrđavaju i nestaju u dubinama pod tavanicom, gde zjapi svod svemira.

Ali bauk te poverljivo obuhvata oko ramena, ipak si ti tamnovala u bubnju po kome je lupao. Kada bi makar umeo da izgovori „z”! „Ne-zja-pi, ne-zja-pi, tamo-baš-ništa-ne-zja-pi!”

Pošto si gladna kao životinja koja se nedeljama i mesecima grčila u sprženim udubljenjima ostrva, bez mogućnosti da shvati njegove idealizovane obrise, biće ti drago da se zadovoljiš tvrdom koricom onoga što si proživela, davnom scenom i ogoljenom kosti slike.

*

Dva bolničara hitne pomoći privezala su je za ležaj i zalupila vratima. „Ja sam kao ona žaba”, reče praznom prostoru u kome se saželo nekoliko godina. „Ona žaba iz bu-

nara kojoj je prsila lobanja kada je prvi put ugledala more.” Kreću na put kroz grad, kočice na raskrscima, pa ubrzavaju, ona poskakuje na ležaju, dlanom pristiska krov vozila i gleda naviše, tamo gde je nebo puno oblaka, februar-skih, podivljalih na vetru, koji žure u suprotnom smeru; uz prasak i grmljavinu sante leda kidaju se iz smrznute mase i uplovljavaju u neko potpuno novo nebo; iz pokreta pokulja nešto što ima naziv, samo ga se treba setiti.

„Vode... molim vas, dajte mi vode...” Sada već zna. Naziv je žeđ. Nikada nije bila tako žeđna.

Riđa glava okreće se prema njoj, naga devojka s tetovazom na debelom vratu sažima se u apstrakciju.

„Ne’am, gospođa... smir’te se, ’oćete? Sa’ ćemo e’o, tamo će vi dat da pijete...”

„Samo malo vode”, zamolila je ponovo kada je riđi potegao iz plastične flaše.

Samo da me dovezu gde već treba da me dovezu, a jedino što imam je ova uprtnjača. Da li Ribika zna šta je to uprtnjača? Ili tornister? Ili torbak? Kada se vratim... Oblacima koje posmatra pridružuju se ravni krovovi viškovskih zgrada, *simens majkrosoft hjulet pakard*.

Drmusa kaiševima žudeći za vodom. Bar jednim gutljajem. Nekoliko kapljica na usnama. I pokušava da se seti neke psovke. Ali tokom godina provedenih s Daliborom, sve ih je zaboravila. Lepeza grubosti se zaklopila.

„E’o skoro, gospođa! Sam’ što nismo! Nemojte se na me ljutiti, ja sam vi mali, a vode će vam nakomandovati tamo nadležni...”

Kakav je ovo, pobogu, dijalekat? Možda se samo kao baksuz zaglavila u nekom vicu s kojim se riđi upravo spe-tljao i nikako da se dokopa poente, a kada ga nesrećnik šoferu konačno ispriča do kraja, iskliznuće mu iz usta u trenutku neprijatne tišine i zaputiće se pravo kući.

Sam što nismo. Ali gde? Papir koji je neko zapalio da bi uništio dokaze, polako dogoreva u lavabou. Dok staro lišće i suve grane pucketaju pod nogama, ona isto tako suvo, izlomljeno i tiho pušta da joj klize slogovi sa isušenih usana, a nebo zastire žeđ i velika sila prekriva sve što je bilo na vidiku: više ne postoje ni put ni kola hitne pomoći koja nekud idu, nema njene uprtnjače pored boka niti uspomene na Ribiku: malim prstima izvrnula je žeđ i proklela jetru, celo biće iscedila do potpune suvoće i krpu bacila u pustinju.

Ribika, ti ne znaš šta je sve moralo da bude u uprtnjači kada smo išle da pešačimo, do Šarke, do Prokopske doline ili duž Berounke, prateći žute znakove na drveću, pored vikend naselja, u pešačkim patikama. Između sebe i tog davnog putokaza, između sebe i tebe nagomilala sam nanos laži koji nikada neću moći da otkopam. Da li se još proizvode? Pešačke patike?

Ali sada u torbi nemam hanzaplast, knjižicu za vakcinacije, niti hleb s trajnom salamom na koju se posle sve osećalo; trebalo bi da ti pošaljem poruku, dok još nije kasno, da se ne zabrineš, da sutra užasnuta ne zoveš bolnice i sve urgentne prijemnice i mrtvačnice, ali moje vezano telo skamenilo se u monument. Pokušavam da pridignem

ruku: sva je od pešćanika, od granita, od mermera. Nije moja. Nepomično leži pokraj tuđeg tela kao šapa sfinge.

Vožnja traje čitavu večnost. Na krovu zastakljene zgrade pored koje promiču, ugleda radnike koji montiraju svetleću reklamu. Podiže se prema njoj, prema staroprarmenu koji je sklopljen od sijalica u boji. Uzleće i pije goruku, ledenu, blistavu rđu, dok joj je pogled prikovan za njene papuče koje štrče spram oblaka iznad kola hitne pomoći, iznenada je njima fascinirana, ljubičaste su i čupave, sigurno kupljene kod Vijetnamaca, dobila ih je od mame za Božić; riđi se začuđeno osvrće, a žena se smeje kao luda jer joj se čini da nešto toliko užasno kao te papuče na njenim nogama neminovno mora biti garancija srećnog raspleta.

Pobeći. Uхватiti maglu. Strugnuti čim se kola hitne pomoći raspuknu kao bela larva.

„Kuda me vodite?”

Ženski akt, izvaljen među riđim dlakama, nije se ni makao, čovek je progutao svoj dijalekat i ponovo nemo zuri na ulicu ispred sebe. Ali odjednom je počeo tako jako da zeva da je gospođica, koja je do tada ležala, naglo sela i pomalo pozelenela. Možda zbog toga što polako pijucka ledeni mohito. Ali ona je naručila to piće! Ona sedi s mamom u kubističkom kafeu, a konobar pred njih upravo spušta dve čaše i tanjir sa slatkim venčićem. Naravno, venčić je četvrtast, ipak su u kubističkom kafeu. Za veliki koncertni klavir seda pijanista i umorno dotiče dirke, čak i one mogu da čuju kako mu pucketaju svi zglobovi.

„Htela sam da razgovaram s tobom, a sad ovo...”, reče mama dok se oglašavaju prvi gromki akordi. Ja, a ne iste-tovirana gospođica, pijuckam mohito i smejem se, jer: „Mama, čuješ li šta svira?” Pijanistine dotrajale glasne žice sentimentalno se raskreštaše:

Oči čornije, oči strasnije,
oči čornije, i prekrasnije,
kak ljublju ja vas,
kak bajus ja vas,
v njeudobnij čas
ja uznala vas...

A mama ne veruje da je to slučajnost, da nisam naručila pesmu od pijaniste, i zadovoljno zariva kašičicu u kubistički venčić.

„Kuda me vodite?” Ne više. Osedla krik. Ukroti svoj ton tako da joj omogući sasvim običnu, objektivnu, manje-više pristojnu međuljudsku konverzaciju. Ali potiljak je postao nem. Čak više ne priča svome kolegi za volanom viceve o Ciganima i pederima.

Kola hitne pomoći odjednom su se zaustavila. Čuo se tresak vrata. Dugo se ništa ne dešava.

Sanjam, i to ne o mohitu, to sebi ne bih dopustila: idu po vodu, daće mi da se napijem vode. Ipak ne voze stvar. Komad kamena u papučama. Na pumpi će u toaletu natočiti vodu u plastičnu flašu i kupiti kafu s automata, vozač sa šećerom, bolničar bez, i sendvič i kreker s ukusom slanine. Čak i s kolovoza ispred kola sada šiklja gejzir. Oblak

iznad grada se rasprskava i slap vode mi teče pravo u usta. Dole na Mustku tri stare, punačke, nasmejane i razbrbljane Italijanke izvijaju se da se napiju vode, tog vrućeg letnjeg dana, 16. jula 2008. godine, u 13.15. Ili ne tada? Da li je važno?

Postavljam dlanove pod mlaz koji izvire negde visoko na planini, ti si sa mnom; pratim tvoja povijena, krhka leđa, kao kod devojčice, i tvoj otresiti korak, nimalo nalik na hod devojčice, on mi govori: Hajde pobogu, nemoj stalno da se valjaš po krevetu s tim tvojim deprama, diži se i hodaj, koračaj, marširaj, stupaj, tempo, hajde, idi kroz prirodu, penji se na brdo, strči s njega, diši duboko, kao što ti je govorila mama kad si bila mala, zaboga, pa ti dišeš kao da se porađaš, moraš duboko da dišeš, udiši mirise, gledaj oko sebe, gde će nešto da šmugne iza drveta, da šušne, životinja, kamen, gle tamo divlju bundevu, ispod nje je pečurka, kada si poslednji put našla pravu lepu belu pečurku, tu je vetar među krošnjama i paučina među prstima, a na tvom ramenu u kapljici tvoje krvi sedi komarac.

Daješ mi da pijem iz tvojih dlanova, ne ide baš, celo lice mi je mokro. Pred nama je još deset kilometara, a noge su mi cele u žuljevima. Iznenada se u dolini pod nama otvara predeo obasjan zalazećim suncem. Grlim te, kao da je poslednji put. Gde je taj trenutak? Ko bi ga pronašao u mom telu, sada stvrdnutom kao statua? Gde je taj tren... Ko bi ga pronašao... I tvoj jezik u mojim ustima, ukus kupina, tvoju pljuvačku, život.

Konačno. Riđi je otvorio vrata i opet ih žestoko zalupio. Na sedište pored nje sručio se čovek u kožnom sakou, s lica su mu štrčale plastične naočare sa oštrim ramom. Izgledao je pomalo kao Endi Vorhol.

„Da nemate nešto za piće? Užasno sam žedna”, prošaputala je kada su opet krenuli.

Jedva ju je pogledao. Pre bi se reklo da je samo nezainteresovano registrovao privezani kip u ljubičastim papučama, kome je na stomaku ležala preistorijska uprtnjača. U žurbi u kojoj je bila, ništa drugo nije našla u Pepelovoj kutiji. Skrenuo je pogled ne izgovorivši ni reč.

Ribika, daću da me odvedu kud god žele, samo da ispravim ono što sam ti učinila; krčiću brazde bolničkim hodnicima, pustiću da mi zariju cevi u utrobu i noću ću se pokrivati mumlanjem bolesnih starica i njihovih potomkinja pokraj izandalih postelja, potomkinja zgađenih vremenom proćerdanim u ogavnom smradu bolnice, kao pokajanje ću u svoju glavu uneti beskrajno trućanje sveta i kreštavi krik bauka.

Vidi, samo pogledaj kako nemoćno i umorno izlazim u zatvorsko dvorište i prosipam na duks sos iz vojničke činije, i kako me noću opipavaju izgadnale ruke kradljivica; zaroniću u molitve, ledene kao Vltava u januaru, ili ću zauvek ostati nepomična u mehuru ćutanja; a onda, u skokovima, na zemlju, diži se, na zemlju, diži se, obiće ću planinu Kailaš iznad koje kruže lešinari i u čijem podnožju je tvoj deda čeznuo da bude rastrgnut nasmrtno.

Kud god, samo ne u Vrt.

Ponovo tandrču kroz grad preko mačjih glava, po asfaltu, zaustavljaju se na semaforima. U jednom trenutku Ema se okreće na bok, koliko joj to kaiševi dozvoljavaju, i povraća. Bljuje pored nogu Endija Vorhola. Na podu kola hitne pomoći zasvetluca sasvim mala meduza, oblačak iz stripa u koji su zaboravili da upišu tekst.

„Da li biste možda hteli da se igramo gluvih telefona?“, upita. Ali Endi ne razume. Kako bi i mogao? Gluvih telefona se ipak ne može igrati udvoje. Zatim počinje da se igra sama sa sobom, šapuće i mrmlja, brblja i šalje dalje, dok joj odjednom ne padne na pamet: šta kada bi makar jednom bilo obrnuto? Kada bi se na kraju, od one prve besmišlice, izrodila jedna sasvim jasna reč: recimo...

Vrt. Vidi ga kako divlje pulsira, kao da je stvoren samo sekundu ranije, ismevanje svake simetrije, nakazni kosmos podeljen u triptih. Oko bunara u koji padaju pregršti mrtvih ptica, u mračnom krajoliku protkanom iskrama svetlosti, galopiraju nagi konjanici na svinjama; papa-đavo na veličanstvenom tronu proždire i odmah povraća prokletnike, u tom času nadolazi ples paklene muzike i bauk s bubnjem u kome je zatočeno malo dete, škorpioni i muškarac razapet na harfi, i dva uha spojena iglom iz kojih štrči drška noža.

„Papa-đavo proždire...“ Naočare se prema njoj upitno okrenuše. „Znate li kuda nas vode? Da nemate nešto za piće?“ Endi Vorhol začudo progovara. „Ne znam. Verovatno vam je hladno.“ Endi Vorhol skida svoj kožni sako i pokriva je njime sve do brade.

Bolničar nešto javlja preko radio-veze. Tek sada je shvatila da nije uključena sirena. Na sreću, dakle, ni ona ni Endi Vorhol nisu uopšte važni. Nikakvi akutni slučajevi. Trebalo je da pokuša da ode iz stanice hitne pomoći u Motolu, da zbríše i ostavi im umesto sebe samo prazno ronilačko odelo, da dopliva do kuće i zaspi, konačno bez pilula, da spava dvadeset četiri sata, probudi se, podigne roletne i ode na posao, zatim na ručak s Ribikom, uveče da upali sveće i pusti Niko dok čeka da Dita pozvoni na vrata... Da razgovaraju i smeju se i provedu noć vodeći ljubav. Da se probudi. Podigne roletne. Ode na posao. Javi se Ribiki, pozove mamu u kafe na mohito i kubistički venčić. Da se kreće jednostavno u bezbednom stomaku svakodnevice.

Spavati, dugo, ne biti još rođena, konačno zaspati bez pilula, nakon mnogo godina. Ali da li to njeno telo više uopšte može?

„Da li ste se ranije lečili na psihijatriji?“

Već tri sata je ležala na prijemnom odeljenju u Motolu, a u venu joj se slivao još jedan otrov. Dodatak svemu onome što je progutala tokom dana i noći. Pored nje, iza zastora, doktor je glasno dozivao neku ženu da se povрати iz hipoglikemijskog šoka: „Gospođo Voračkova, čujete li me? Trepnite ako me čujete!“

Opet i iznova Ema je čula njegov snažan glas koji se podizao do tavanice i ponovo spuštao do poda, šamanska optica skočica koja budi mrtve. U međuvremenu je tri puta zatražila činiju i milion puta poželela da ustane, zahva-